

**СВІДЧЕННЯ МЕШКАНЦІВ ПОГРЕБИЩЕНСЬКОГО (НИНІ
ВІННИЦЬКОГО) РАЙОНУ ПРО ПОДІЇ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКІВ**

У статті представлені свідчення мешканців Погребищеньського району про Голодомор 1932-1933 років. У свідченнях подано інформацію про те, як людям доводилося виживати під час голоду, також згадано випадки канібалізму у селах Травневе, Юнашки.

Ключові слова: Голодомор, очевидці, колгосп, хліб, «П'ять колосків».

Час неблаганно крокує вперед. Все менше й менше залишається в живих свідків геноциду українського народу. Ті, хто помер, забирають із собою у могилу часто унікальні свідчення про цю трагедію.

Тому розповіді мешканців Погребищеньського району є дійсно унікальними. У 1993 р. в Погребищі та найближчих селах, вперше було розпочато збір свідчень. Завдяки цим свідченням було встановлено імена загиблих односельчан, які померли від голоду. Страшно читати рядки, де написано, як люди добували собі їжу, щоб вижити, оскільки зараз, маючи все необхідне і навіть більше, ми не може збагнути масштабів цього лиха.

Свідчення жительки села Збаржівка Погребищеньського району Вінницької області, Касянчук Катерини Микитівни 1914 року народження:

«Все, що було в ті страшні місяці осені тридцять другого і першої половини тридцять третього пам'ятаю до дрібниць. Наче чую все і нині. У той час ми жили у селі Збаржівка. Наш батько простий колгоспник. Дома ні зернинки. Все вивезено як хлібоподаток державі, але на двір дають додатково ще одну норму.

В хаті щодня тільки й чути: «Мамо, їсти хочемо». А нас у батьків п'ятеро: старша сестра Одарка, а потім і ще сестра Міля, сестра Явдоня, брат Микола і я, Катя. Мати й батько, худі та виснажені, обнадійливо відповідають: «Моя дитино, потерпи, немає зараз нічого, може, щось завтра». Ми малі були і розуміли, що нема, що не буде ні завтра, ні післязавтра, але просимо їсти, бо хочемо їсти.

Пізньої осені тридцять другого батько з братом, якому було 8 років, і зі мною ходили і шукали в полі мишоловки. Вибираємо з розгорнутих куп зернинки, колосочки, потім вдома товчемо в ступці. Все це йде на заколоту, або на малесенькі млинчики.

В грудні почали викликати батька в сільську раду, або матір, для допитів: «Де закопали хліб?». Приходили додому, зазирали у вікна, відчиняли клуню, колупали землю. А вранці прийшов виконавець і став кричати на матір: - Федоро йди до сільської ради. Мати пішла. Коли батько повернувся додому наче побитий, наляканий. Сів біля нас на холодну лежанку, тре руки, зітхає, хвилюється. Я з братом і своїми сестрами сидимо поряд з ним, уже їсти не просимо.

А тут до хати заходять двоє чоловіків і стали до батька кричати: «Ти саботажник! У містах помирають діти, робітники, а ти хочеш їх і радянську владу задушити голодом. Давай хліб! Кажи де закопав». І вони пішли до клуні, стали викидати солону на сніг, а потім залізними шпичками штурхали стіни, купу гною, нишпорили всюди, простукували усе. І нічого не знайшли. Знову зайшли до хати і стали кричати «Все одно знайдемо. Зараз будемо ламати піч і грубу». Ми малі чули ці страшні слова і стали плакати, в батька теж затремтіли губи і він заплакав. Шукали скрізь, але нічого не знайшли. Потім стали казати - «Ти нас не дури, сусідка казала, що у тебе хліб є.»

А голод щодень посилювався, захоплював усе більше і більше сімей. В березні 33-го люди ледве животіли, деякі падали прямо на вулицях села. Хліба ніде не було. Батько попросив сторожа, допомогти купити хліба, а він сказав ні, ні, ти бачиш який голод. А ще він сказав у відповідь: «Хліба немає ніде». Після цієї розмови батько побоявся щоб не арештували і пішов додому.

Люди заради їжі убивали пташок, тварин, гризунів, варили кістки, шкіру, ремени. Для палива рубали хрести на кладовищах, викопували посаджену картоплю, лазили по чужих погребках, у хатах прямо із печей витягували горщики і все з них виїдали. Багато збаржівчан, хто ще міг пересуватися, зривалися з місць і їхали світ за очі, подалі від своїх страшних голодних хат.

А коли нарешті прийшло тепло, коли зацвіли дерева і поросли високі бур'яни, голодомор досяг страхітливих масштабів, люди падали, умирили в хатах, на вулицях, під тином, в садах під яблунями, у широколистяних лопухах знаходили мертвих людей.

Ми шукали їжу і їли все що можна було їсти: цвіт береста, акації, щавель, кропиву, просяне лушпиння, макуху. Ми обшкрібали старий закрам, де поприміло борошно, вибирали із соломи колоски і товкли в ступі. Отак жила наша сім'я, тяжке було життя.

У цей час смертність все більше і більше набирала обертів. Голод убивав у людей будь-який захист проти хвороб. Наші односельці стали умирати не тільки від голоду а й від недокрів'я, дизентерії, були виснажені, не було сил жити. Багатьох мучила куряча сліпота. Після вживання макухи, просяного лушпиння, діти стали вмирати від завороту кишок. Страшним нещастям були воші, які роз'їдали шкіру до ран, заражали людей тифом. У першу чергу страждали діти, їх возиками вивозили на кладовище. На обличчях батьків, матерів не було видно сліз, не чути було ридань і голосінь. Тихо. Клади маленькі холодні тіла на траву і йшли додому, бо сил не було викопати могилку. Багато людей з нашої вулиці помирало дорослі, діти, цілі сім'ї. Пам'ятаю, прийшов батько із села і сказав нам тихенько що ходять чутки нібито Польща підігнала до українського кордону багато ешелонів з хлібом. Може, дасть Бог, переживемо цю скруту. Але все марно, пізніше стало відомо що їх не пустили в Україну. Може, комусь у це важко повірити тепер, але це було на нашій землі і не тільки в Збаржівці. Це жахлива правда» [1].

Свідчення жительки села Травневе Погребищенського району Вінницької області, Лозинської Анастасії Петрівни 1928 року народження:

«Коли був голодомор мені було мало років, але я пам'ятаю багато чого з того важкого часу. Масово почали вмирати люди в кінці 1932 року і літом 1933 року. І звозчику який звозив трупи людей давали півбуханки хліба. У кого була корова той не голодував. Так у сім'ї Женьки Зубкової була корова, старші діти ходили ловити ракушки, а мати жарила їх і давала дітям їсти і говорила що то м'ясо з теляти. Споживали горобців, акацію, клевер, лободу, ворон.

Також хто міг ходили в Київ міняти туфлі, піджачки, спідниці на харчі. Весь урожай забирала влада, з району була комісія з трьох чоловік. Документів ніхто не показував і не представлявся, хто і звідки вони. Застосовували покарання побиттям, висилали, гонили, зброєю в спину цілились. Люди переховувались по чужих селах. Ховалися в печі, під штандарами. В той час ходила така приказка: «Спасибі Сталіну грузину, що вдумав таку різню на галоші». Був такий чоловік, який доносив владі на людей, читав лекції, випитував, а потім доносив.

Для тих хто працював в колгоспі та виконували по 2-3 норми давали хліб і дерть по 200 грам, люди йшли працювати заради того щоб мати кусочок хліба, щоб нагодувати дітей.

«П'ять колосків» –це збирали колоски і потрібно було здати все, якщо приховаєш і знайдуть то били і забирали в тюрму. Колоски не дозволяли збирати додому.

Тоді були охоронці їх називали тоді «об'єщики»- які об'їжджали поля. Заставляли йти в колгосп - ідем в колгосп треба було вести корову, коні, свинюматки, реманент. Коли зоставалися діти, батьки яких повмирали від голоду, то їх здавали в приют який був у Дзюнькові. На цвинтарі був викопаний великий яр туди скидали і ховали. Зараз на тому місці лежить великий камінь.

Жила сусідка баба Ганя, яка ловила і їла чужих дітей, різала людей і ховала в підвал в хаті під ляду. Мій батько був управляючим, забрали його у тюрму, за зерно, що недокладав на людей у селі в кого що було, три роки відсидів і помер. В сім'ї нас було четверо, в нас була корова так ми виживали» [2].

Спогади жительки села Юнашки Погребищенського району Вінницької області, Бурлаки Неоніли Тодосіївни 1925 року народження:

«Я народилася 9 листопада 1925 року у селі Юнашки Погребищенського району на Вінниччині.

Їсти не було що, ми голодували. Але у нас була корова. Вона давала трошки, 3-4 літри молока. То це мама видоють ту корову, але нам не дають молока, а беруть великий чавун води і це молоко закроплюють, листя з липи нарвуть і накидають туди ж. Тільки животи великі від того, ми не були ситі від того, хтіли їсти. З меншим братом і сестрою ми нарвали лободи і наїлися. Воно таке торохкотить...Ми наїлися, прийшли додому, надвечір ми почали пухнути. Далі попухли ного. Мама злякалася, побігла в крамницю, взяла пів літри горілки, видоїли корову, дали нам півсклянки молока і налляли туди горілки. Ми не хотіли горілки, то вони нас в шию – «пийте, пийте». Ми випили, попилися, бо ми ж голодні, і вона поклала нас спати. Рано повставала – ми худенькі були...

Дуже тяжко жили, не було що їсти. Ходили попід хати і так просить, а самому нема що їсти. Так на дорозі при очах іде хлопець і гукає, щоб я винесла водички. Я винесла, а він упав і тільки слина з рота. І кінчився біля хати. Дуже багато падало на дорозі. Їх збирали у таку, називають, гарбу, складають їх і везуть на цвинтар. А тому, що возив, давали 700 грамів хліба за те, що він звозив тих людей. То як приїде до хати, а там два мерці, то він забирає. А той ще живе. А він каже: «От буду ще завтра за тобою їхати, давай і тебе сюди». То було два хлопці, одному 12 років, другому – 9. Він забрав їх, завіз на цвинтар, там вкинув у яму. То Бог поміг, дав їм сили вилізти з ями. Там росли куці. То вони залізли в ті куці, поїли там зілля і так залишились. Хоч їх зараз нема, але вони тоді вижили.

А є такі люди... У однієї жінки сестра умерла, то вона її хотіла гарно убрати, взяла блузочку, спідничку, хустинку напнула. А цей чоловік вивіз її до цвинтаря, розібрав, приніс одяг додому, а жінка його пішла у сусіднє село продавати. А ця (сестра покійної) пішла на базар, дивиться, а та продає її хустину. Вона наробила крику. Ну що ти вже зробиш? Нічого. Оце так в хатах дуже багато повмирали.

В нашому селі не було, а в других селах були. В другому селі, йшла дівчинка невеличка, була трошки повненька. А голодні дуже чоловік та жінка дивляться, заманюють її до хати: «Йди, цукерочку дам». А воно ж дитина. Прийшла. То вони зарізали і з'їли її. Мати шукала кругом. Бачили люди, куди вона пішла, то прийшли до цих. А там голова дівчинки, її ще не з'їли. Було багато таких випадків. То що робити, треба це ворушити, все старе згадувати треба» [3].

Отже, з даних свідчень ми дізналися, що у простих селян відбирали хліб усіма можливими методами. Дорослі, убивали пташок, ловили мишей, варили шкіру і кістки, а бідні діти часто ставали жертвами канібалізму. Багато людей помирили від недокрів'я, дизентерії, курячої сліпоті і тифу. Комуністична влада не мала і краплини жалості дивлячись на цей спотворений і бідний український люд. Ким треба бути, щоб спокійно спостерігати за тисячами вмираючих душ?

Джерела та література:

1. https://docs.google.com/document/d/1swevxMLn90U4Jm_KXet aWKKcZDKbF4n4/edit?usp=drive_link&oid=109680145824278072822&rtpof=true&sd=true

2. https://docs.google.com/document/d/1h6hKgnOYrPPMM86CY-Bp0Q7-RhmsjHZa/edit?usp=drive_link&oid=109680145824278072822&rtpof=true&sd=true

3. https://docs.google.com/document/d/1lxVT6TOpS1klf03JA_au4tQrMSFpiXFfs/edit?usp=drive_link&oid=109680145824278072822&rtpof=true&sd=true

ГОЛОД 1932-1933 РОКІВ В СПОМИНАХ СТАРОЖИЛІВ СЕЛА СКАЗИНЦІ МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

В статті висвітлюється голод 1932-1933 років за свідченням очевидців села Сказинці Могилів-Подільського району Вінницької області.

Ключові слова: голод, село Сказинці, хліб, колгосп, виселяли, виживали.

Завідувача Сказинецької сільської публічної бібліотеки Тамара Василівна Ткачук у серпні 2005 року отримала програму - запитальник для запису свідчень старожилів про голод 1932-1933 років у своєму рідному селі.

В програмі - запитальнику було 51 питання. Автор вирішила опублікувати відповіді семи старожилів села Сказинці на 32 питання.

Серед опитаних: Тумко Олексій Васильович, 1921 року народження, колишній директор школи[1]; Корсовська Анастасія Пилипівна, 1925 року народження, селянка, майстриня по розмалюванню печей, випічці[2]; Паланичко Марія Матвіївна, 1925 року народження, селянка [3]; Паланичко Ганна Стратіївна, 1923 року народження, селянка [4]; Мазур Михайло Прокопович, 1925 року народження, селянин [5]; Слободянюк Ольга Никифорівна, 1922 року народження, селянка [6]; Баск Ганна Макарівна, 1924 року народження, селянка [7].

У такій послідовності автор публікує відповіді опитуваних на питання:

1. Чи пам'ятаєте Ви, що був голод у 1922-1933 роках?

- 1) Про голод 1932 - 33 рр. пам'ятаю; 2) Пам'ятаю;
- 3) Пам'ятаю.; 4) Про голод помню, мені тоді було 9 років;
- 5) Пам'ятаю частково; 6) Пам'ятаю; 7) Пам'ятаю.

2. Які на Вашу думку могли бути причини голоду:

неурожай, засуха, податки, чи забирала урожай влада?

1) Силою забирали хліб у селян; 2) Причина - неурожай, податки, влада забирала; 3) Забирала влада; 4) Неурожай; 5) Колгоспи організувались з 1928 року. Техніки не було, у людей забирали коні, воли, інвентар — зігнали всіх до купи, а толку ніякого. Безпорядок був; 6) Неурожай і забирала влада; 7) Не знаю.

3. Якщо відбирали у людей вирощене в полі, городі, то хто це робив?

1) Було поставлене завдання: очистити села від хліба. Це робили бригади хлопців з залізнимим палицями; 2) Ті, що були при владі - забирали все що було; 3) Дубіняк із Лядови, голова сільської ради, виконавці із Могильова; 4) У нас нічого не відбирали; 5) Все брали. Табурчак Іван — інкебіст, Штанбер Женя; 6) Відбирали у людей ті, що були при владі, наприклад — Капустеник Василь; 7) Не знаю.

4. Чи були нагороди від влади на донесення на сусіда про приховання зерна?